

Спеціалізованій вченій раді Д 35.154.01

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені

М. І. Долішнього НАН України»

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора,
Тульчинської Світлани Олександрівни на дисертаційну роботу
Лисяк Наталії Михайлівни «Теоретико-методологічні засади
інтегрованого розвитку урбанізованих систем», представлену на здобуття
наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка**

Актуальність теми

Сьогодні в умовах завершення адміністративно-територіальної реформи та реформи децентралізації, органи місцевого самоврядування отримали більше прав та можливостей, що дозволило їм самостійно вирішувати напрям подальшого розвитку новостворених територіальних громад. Також проведення реформи загострило процеси урбанізації та конкуренції між регіонами, окремими населеними пунктами за всі види ресурсів, зокрема: інвестиційні, трудові та інформаційні.

Потрібно зацентувати увагу на тому, що урбанізаційні процеси, які сьогодні простежуються, характеризуються новими просторовими особливостями, які відображаються у зміні ролі та функцій міських поселень, таким чином вони впливають на якість життя людей як у містах та і поза ними. Процес децентралізації влади допоміг сформувати самодостатні територіальні громади в основу яких закладено ефективність розвитку міст, мобільності населення, оптимізація транспортних та міграційних потоків тощо.

Тому, зважаючи на важливість вирішення цих питань, тема дисертації Лисяк Наталії Михайлівни є актуальною, а виконане дослідження є важливим кроком в

обґрунтуванні теоретико-методологічних та науково-методичних засад інтегрованого розвитку урбанізованих систем в Україні та розроблення практичних рекомендацій щодо її удосконалення.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень

Наукові положення дисертаційної роботи, її висновки, рекомендації є достатньо обґрунтованими. Мета, завдання, об'єкт, предмет сформовані згідно з вимогами і проблематикою роботи. Вони є чітко узгодженими між собою.

Робота за своєю структурою і змістом є цілісним дослідженням, яке здійснене за логічною структурою формування теоретико-методологічних та науково-методичних засад інтегрованого розвитку урбанізованих систем.

Усі наукові результати, викладені у дисертації, отримані автором особисто. Теоретичною основою роботи слугували фундаментальні положення економічної теорії, теорій регіонального розвитку, територіальної організації влади, містобудування та територіального планування. Результати дослідження вдалось отримати з врахуванням ідейних напрацювань українських і зарубіжних учених щодо розвитку урбанізованих систем, методології аналізу економіки міст та різних соціально-економічних процесів. Загалом дисертанткою було опрацьовано понад 300 літературних джерел.

Також вагомі результати роботи вдалось отримати завдяки використанню різних загальнонаукових і специфічних методів. Зокрема, це методи аналізу, абстрагування та узагальнення - для визначення показників аналізу, концептуальної інтерпретації завдань інтегрованого розвитку урбанізованих систем, систематизації теоретико-методологічних і практичних підходів до управління їхнім розвитком; методи синтезу та логічного узагальнення - для структурування та визначення концептуальних положень інтегрованого розвитку урбанізованих систем; методи системного підходу - для дослідження зв'язків та встановлення залежностей між соціально-економічними і просторовими

параметрами урбанізованої системи; історико-логічний метод - для вивчення ретроспективних проявів соціально-економічних і просторових змін у містах, виявлення інструментів регулювання розвитку міст в історичному контексті; графічний метод та метод порівнянь - для ідентифікації траєкторій соціально-економічного розвитку урбанізованих систем різного ієрархічного рівня та їх зіставлення, вивчення змін параметрів міст; економіко-математичне моделювання - для оцінювання впливу соціально-економічних чинників на функціонування урбанізованих систем, для визначення індексу інтегрального оцінювання стану та динаміки розвитку урбанізованих систем; спеціальні методики опитування та анкетування - для дослідження громадської думки щодо оцінки рівня комфортності проживання на прикладі вибраного міста.

Використання різних методів, опрацювання достатньої кількості літературної бази та законодавства, зміст дисертації, апробація її розробок дають підстави стверджувати, що наукові положення є достатньо обґрунтованими і достовірними.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій дисертації

Наукові результати дисертаційної роботи Лисяк Наталії Михайлівни полягають у такому:

- вперше запропоновано концепцію інтегрованого розвитку урбанізованих систем, яка характеризує процес розробки та реалізації стратегічної політики розвитку міст шляхом синхронізації управлінських рішень щодо організації їхньої життєдіяльності та яка дозволила обґрунтувати принципи, методи та інструментарій інтегрованого розвитку урбанізованих систем;

- вперше розроблено структурно-логічну модель урбанізованих систем, що відображає використання сучасних підходів до просторової організації та розвитку території міст тощо;

- вперше запропоновано методичний підхід до аналізу та оцінювання стану урбанізованої системи, реалізація якого дала змогу проаналізувати взаємозв'язки між елементами системи та обґрунтувати вектори розвитку урбанізованих територій;

- удосконалено наукові положення інтегрованого розвитку урбанізованих систем, які ґрунтуються на міждисциплінарному підході, що передбачає синтез та інтеграцію теоретичних положень економічних і урбаністичних теорій, що своєю чергою дозволило сформувати систему ознак інтегрованого розвитку урбанізованих систем;

- удосконалено трактування сутності категорії «інтегрований розвиток урбанізованих систем» яке охоплює процеси досягнення довгострокових цілей у сфері підвищення комфортності життя, просторової організації, доступності, збереження навколишнього середовища, забезпечення участі громади та прозорості діяльності влади як умови забезпечення розвитку урбанізованих систем;

- удосконалено інтерпретацію принципів інтегрованого розвитку урбанізованих систем, що уможливило визначити механізми та систематизувати інструменти управління інтегрованим розвитком урбанізованих систем в аспекті фінансово-економічних, соціально-інституційних і територіально-планувальних груп;

- набуло подальшого розвитку обґрунтування етапів еволюційних змін, типів і ознак урбанізаційних процесів із урахуванням різних критеріїв, що дозволило сформувати систему регуляторних заходів для досягнення довгострокових орієнтирів інтегрованого розвитку урбанізованих систем;

- набули подальшого розвитку наукові підходи до формування цілей і пріоритетів розвитку урбанізованих систем, які базуються на функціональному підході до виявлення ключових проблемних та пріоритетних соціальних, економічних, екологічних і просторових цілей розвитку урбанізованих систем та вибору засобів їхнього досягнення;

- набув подальшого розвитку методичний підхід до визначення інтегрального індексу розвитку урбанізованих систем, що дозволило в подальшому сформулювати бачення головних перешкод у розвитку урбанізованих систем України та обґрунтувати рекомендації щодо ключових заходів державного регулювання процесів урбанізації;

- набули подальшого розвитку підходи до функціонально-планувальної організації території урбанізованої системи, що забезпечить формування поліструктурного міського простору та ефективність використання території міст

Положення, винесені у наукову новизну дисертації Лисяк Наталії Михайлівни, характеризуються високим рівнем наукової обґрунтованості та поглиблюють методологію економічної теорії за обраною тематикою.

Зауваження та дискусійні моменти

Визначаючи високий рівень науково-теоретичного обґрунтування та переконливість теоретичних і практичних положень дисертації Лисяк Н.М., вона не позбавлена певних дискусійних моментів і пропозицій щодо поглиблення проблематики дослідження:

1. У першому розділі дисертації табл. 1.1 (стор. 44) Вами представлено етапи урбанізаційних процесів де наведено їх основні характеристики. Однак вважаю, що цю таблицю варто було розширити з умовами адміністративно-територіальної реформи і реформи децентралізації, які відбулися в Україні. Це дозволило б охарактеризувати ті умови, з якими сього зіткнувся процес розвитку урбанізованих систем.

2. На стор. 74 дисертації автором зазначено про два ключових документи, в яких визначено головні цілі розвитку міст України. Вважаю, що цьому дослідженню додало б ваги визначення основних проблем, які сьогодні не відображаються в нормативних документах і таким чином звернути увагу на ті моменти, які в першу чергу потрібно на рівні уряду приймати.

3. На стор. 131 автором задекларовано, що в урбанізованій системі економічні закономірності економічного розвитку повинні бути «пов'язані» з закономірностями просторового і соціального розвитку, більше того пріоритет повинен бути відданий саме соціальним і просторовим аспектам. Однак залишається не зрозумілим, яким чином знівельовано екологічні складові та економічні процеси, які щоденно відбуваються в суспільстві.

4. У третьому розділі дисертації (стор. 163-221) у авторкою запропонована методика до оцінювання потенціалу інтегрованого розвитку урбанізованих систем, де проаналізовано математичним способом низку статистичних показників, які представлено в якості розрахунків. Однак, дисертантці потрібно було проаналізувати нормативно-правове забезпечення розвитку урбанізованих систем і дати оцінку наявним прогалинам у законодавстві, що стало б якісним підтвердженням кількісних показників.

5. На стор. 274 авторкою представлено Цілі і пріоритети соціально-економічного і просторового розвитку м. Львова, що визначені у генеральному плані м. Львова (розроблений у 2001 р. і скоригований у 2008 р.). На мій погляд, тут потрібно було б акцентувати увагу на масові забудові житловими комплексами колишніх великих заводів і яким чином влада вносить зміни в Генеральний план і чи взагалі ці зміни вносяться. Така оцінка дала б можливість відслідкувати поетапність перегляду генерального плану та виокремити ті проблеми, які виникають в ході забудов територій.

Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертаційної роботи та її завершеності

Дисертаційна робота має логічну структуру, складається з 5 розділів, анотації, вступу, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний

обсяг дисертації становить 440 сторінок. Основний зміст викладено на 365 сторінках, робота містить 31 таблицю і 70 рисунків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; відображено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, їх апробацію та особистий внесок дисертанта.

У розділі 1 «Наукові засади дослідження інтегрованого розвитку урбанізованих систем» осмислена суть процесів урбанізації, їхня роль в економіці країни, проаналізовано законодавчо-правові, організаційні та практичні підходи до врегулювання урбанізаційних процесів в Україні, розкрито сутність понять «урбанізована система» та «інтегрований розвиток», обґрунтована структурно-логічна модель для дослідження.

Розділ 2 «Теоретико-методологічні основи дослідження розвитку урбанізованих систем» здійснено систематизацію наявних теоретичних та емпіричних знань про територіальні системи, узагальнено концептуальні підходи та виділено детермінанти інтегрованого розвитку урбанізованих систем.

Розділ 3 «Діагностика стану та проблем розвитку урбанізованих систем в Україні» визначено методичні підходи до оцінювання потенціалу урбанізованої системи, дослідження та виявлення неузгодженостей у системі, проаналізовано економічну динаміку й тенденції соціально-економічного розвитку урбанізованих систем, ідентифіковано чинники економічного відставання та виклики, що перешкоджають економічному зростанню міст.

У розділі 4 «Регулювання розвитку урбанізованих систем у контексті реалізації цілей стратегічної політики» проведено дослідження взаємозв'язку соціально-економічних та просторових параметрів і їхнього впливу на ефективність функціонування урбанізованих систем, що базується на вивченні стратегій, концепцій та програм соціально-економічного розвитку міст. Окремо здійснено аналіз реалізації положень містобудівної документації, зокрема Генеральної схеми планування території України, схем планування територій областей, генеральних планів міст.

Розділ 5 «Напрями і методи інтегрованого розвитку урбанізованих систем» обґрунтовано концепцію інтегрованого розвитку урбанізованих систем, що включає мету, принципи, цілі, очікувані результати, визначено методи та інструменти досягнення цілей інтегрованого розвитку урбанізованих систем.

Після розділів роботи наведено ґрунтовні висновки, які підтверджують виконання поставлених завдань і мети.

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи у наукових фахових виданнях

Основні наукові положення та результати дисертації опубліковані у вітчизняних та іноземних наукових виданнях. За результатами дослідження опубліковано 48 наукових праць, серед яких: 4 колективні монографії; 27 статей у наукових фахових виданнях України (з них 8 у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, у т. ч. 1 - у базу Scopus), 5 статей у наукових періодичних виданнях інших держав (у т.ч. 2 статті у виданнях, включених до міжнародної наукометричної бази Scopus), 12 публікацій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Загальний обсяг опублікованих праць становить 38,6 д. а., з них особисто здобувачу належить 21,4 д.а.

Кількість наукових праць, узгодження їхнього змісту і назв з проблематикою дисертаційного дослідження відповідають встановленим вимогам. У роботі використано лише ті результати спільних досліджень, які отримано автором особисто.

Відзначаю також, що перші публікації за темою дисертації датуються 2011 роком. Це означає, що дисертантка тривалий період часу опрацьовує обрану проблематику та комплексно розуміє основні проблеми та шляхи їхнього вирішення з огляду на ретроспективний вимір наукового аналізу.

Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи

Теоретичне значення дослідження полягає в розробці нових і вдосконаленні наявних теоретико-методологічних засад та науково-практичних підходів щодо інтегрованого розвитку урбанізованих систем. Ці напрацювання є високим науковим внеском в економічну розвитку територій і Лисяк Н.М. представити важливі пропозиції до вирішення досліджуваної наукової проблеми.

Високе практичне значення результатів дисертаційної роботи підтверджує їх представлення на низці науково-практичних заходах в містах України, Чехії та Польщі (Львів, Івано-Франківськ, Катовіце, Прага).

Результати дисертації апробовано в роботі:

- Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (довідка № 2852-06/16183-07 від 15.03.2021 р.) - при розробленні пропозицій щодо внесення змін до законодавчих актів щодо продажу земельних ділянок державної та комунальної власності;

- Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 1-52/233 від 13.05.2021 р.) - при підготовці програм соціально-економічного та культурного розвитку Львівської області;

- Червоноградської районної державної адміністрації Львівської області (довідка № 81-346 від 08.05.2021 р.) - при розробленні стратегічних планів розвитку територій;

- Львівської міської ради (довідка № 23-вих-40327 від 17.05.2021 р.) - при опрацюванні аналітичних матеріалів до програми соціально-економічного розвитку Львівської об'єднаної територіальної громади;

- ГО «Асоціація міст України - Львівська філія» (довідка № 38 від 07.07.2021 р.) - при підготовці і проведенні навчальних семінарів щодо концепції інтегрованого розвитку міст для представників органів місцевого самоврядування;

- ГО «Миколаївський обласний фонд розвитку і підтримки громадських ініціатив» (довідка № 45 від 06.04.2021р.) - при підготовці матеріалів щодо

можливості розвитку лідерів публічного управління та місцевого самоврядування за рахунок використання цифрових технологій;

- Навчально-науковому Інституті підприємництва та перспективних технологій НУ «Львівська політехніка» під час розроблення методичного забезпечення низки курсів кафедри економіки і маркетингу: «Регіональна економіка», «Макроекономіка», «Економічна теорія», при розробленні освітньої програми «Маркетинг територій» для освітнього рівня «Магістр» (довідка № 748 від 01.04.2021 р.).

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації

Автореферат є ідентичним дисертації за структурою та змістом, та не містить інформації, яка відсутня у дисертаційній роботі. В авторефераті дисертації розкрито актуальність обраної теми, наукову новизну розробок, висновки та рекомендації автора.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертація Лисяк Наталії Михайлівни є самостійною, цілісною і завершеною роботою. Її результати спрямовані на вирішення актуальної проблеми – обґрунтування теоретико-методологічних та науково-методичних засад інтегрованого розвитку урбанізованих систем та розроблення практичних рекомендацій щодо її удосконалення.

Дисертаційна робота має всі необхідні атрибути наукового дослідження на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Тема дослідження є актуальною та своєчасною. Виконання роботи здійснювалось з використанням багатьох методів наукового дослідження. Усі положення, винесені на захист,

мають наукову новизну. Автореферат і публікації відображають основний зміст дисертації.

Тема, положення, результати дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Це дає підстави зробити висновок, що дисертаційна робота на тему «Теоретико-методологічні засади інтегрованого розвитку урбанізованих систем» відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, пп. 9, 10, 12, 13, 14 постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами та доповненнями), а її автор Лисяк Наталія Михайлівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри економіки і підприємництва
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»,
доктор економічних наук, професор

Світлана ТУЛЬЧИНСЬКА

Вчений секретар

Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»
кандидат технічних наук, доцент

Валерія ХОЛЯВКО